LYRIK i höstfloden

Av Gunnar M. Silfverstolpe

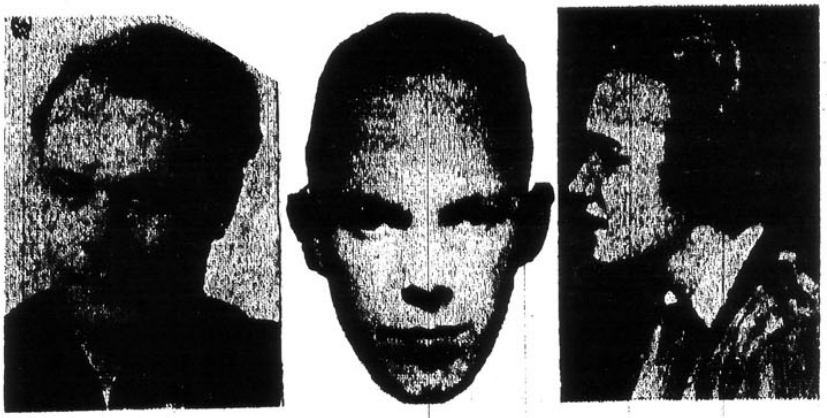

EDFELT EKELÖF LINDQVIST

I en liten uppsats i kalendern "Horisont", som kom ut i våras, har Johannes Edfelt till diktarens förpliktelser räknat bl. a. "att följa sina erfarenheters direktiv och sin individualitets kompassnål, att vaksamt lyssna till den instinktens röst som med fullaste rätt kan benämnas konstnärligt samvete."

Härvidlag har han själv varit pliktrogen. Efter en ojämn och osäker ungdomsproduktion har han med karaktärsfast envetenhet odlat sin egenart och oavlåtligt strävat att uttrycka denna med konstnärlig observans — man känner att han inte gett sig förrän han förlänat varje strof den önskade slipningen med de rätta brytningsvinklarna. Men den imponerande egensinnigheten har sina risker då den inriktas på ett så begränsat register, som det Edfelt förfogar över. Monotonin i hans diktsamlingar kan göra att man efter läsningen av dem har svårt att hålla de olika styckena i sär eller helt enkelt att komma ihåg något enstaka stycke. De klinga samman i en melodi, som är fängslande nog och som har sin egen hieratiskt svårmodiga musik men enheten är köpt på rikedomens bekostnad.

Hans nya samling, som, om jag inte misstar mig, fått sin vackra titel "Sång för reskamrater" från Margit Abenius' anmälan av en av hans tidigare böcker, har sin grundfärg av den svarta upplevelse, som han en gång formulerat i orden: "I märg och i pupill är denne sårad som känt hur ondskan genom världen skred." Tidens nedisning av humana värden, järnålderns grepp över flämtande människosjälar blir ledmotivet, varierat med de pregnanta motsättningar och upprepningar och med den expressiva lyriska reliefstil, som skalden så mästerligt behärskar.

Stilla kväll, då läderlappar jaga
medan gnagarn samlar sitt förråd.
Liljan doftar som en riddarsaga.
Ödet tvinnar tyst sin röda tråd.

Månget hemfridsbrott är nu fullbordat.
Otukt och förfall ha fyllt sitt mått.
— Där en livdömd hopp och framtid jordat,
har Pilatus sina händer tvått.

Men där finns även andra skiftningar i denna bok och efter "Högmässa" (1934) med de oförgätliga kärleksdikterna är den nog sin författares minst pessimistiska samling. Säger man att den röjer en försoning med verkligheten, tar man till missvisande ord, men med mera bevingade tonfall än på länge bekänner han sin tro på evigt livgivande källor och på "midnattsmusikens" hugsvalelse.

Nu i döden, nu i livets timma,
här vid gränsen mellan ebb och flod
— över dem som strövade i dimma
frid skall strömma outsinligt god!

Över dem som på en brits försmäkta,
över dem som sakna fosterland
— över de besjälade och äkta
stund av ren förhoppning, håll din hand!

— — —

Du som skapar tystnad ovan hetsen,
lindring där en järnhand fallit tungt,
låt den jordiska familjekretsen
vila i din stillhets medelpunkt

och som barn i moderliv förnimma
att din frid är outsinligt god
— nu i dödens, nu i livets timma,
här vid gränsen mellan ebb och flod!

Det finns flera dikter med samma ton och med samma otadliga skönhet som denna. "De döendes ögon", "Ty ett barn varder oss fött", "Människa", "Källan" t. ex. Och det egendomliga inträffar att man inte långt från en "Hemlandssång" med högtidligaste åkallan av en "levande åder", ett "mirakel av ljus" bortom jordiska ofullkomligheter kan finna en hälsning till en "stamort" med patriotisk adress:

Sällsamma syn av längtans egen klarhet,
stamort och hem, när världen är ur led!
— Och det är frihetsordets underbarhet.
Och det är stjärnan över skog och hed.

Ute på nya vägar är även Edfelts diktarfantasi i den egendomligt fascinerande "Requiem för drunknade". Vill man sedan nämna ännu en dikt, där han på sitt eget område nått fulländningen kan man ta minnessången över Agnes von Krusenstjerna, som i fyra fyrradiga strofer säger mera om hennes personlighet än en litteraturhistorisk avhandling torde kunna förmå och som ändå blivit omedelbart gripande lyrik. Med "Sång för reskamrater" har Johannes Edfelt än en gång betygat att han inte velat nöja sig med annat än det allra bästa då han framburit sitt bittra budskap.

*

Från "Sång för reskamrater" övergå vi till "Färjesång", Gunnar Ekelöfs nya diktsamling och befinna oss alltjämt inom uppbrottets och resans sfär. Den ekelöfska sången ljuder från färjan mellan liv och död, mellan handlingens värld och passivitetens. Skalden har kommit till den punkt där det väsentliga för honom blivit att utplåna jaget, att förinta varje jordiskt begär. Ty

*

Den som intet hoppas
skall inte förtvivla.
Den skall inte tvivla
som ingenting tror.

I en liten efterskrift har han värjt sig mot att bli misstolkad; han framhåller att hans formuleringar "ingenting har att göra med vår dagliga defaitism", utan att hans attityd är en "försvarsattityd mot varje form av totalitär narkos, också mot varje form av lättköpt säkerhetskänsla och tillförsikt". Alla värden måste prövas om av den absolut fördomsfria, den helt obundna intellektualismen och poeten vill gå löst med yxan i "konventionernas skogar".

Det kunde måhända ha legat närmare till hands för författaren att framföra sitt ärende i en prosatraktat men han har valt att tala i lyriska aforismer. Med sin ytterligt respektabla åstundan att ständigt nyorientera sig även formellt har Gunnar Ekelöf nu lagt åt sidan den suggestivt romantiska stil, som utmärkte t. ex. hans sista diktsamling "Köp den blindes sång" (1938); han avstår från allt välljud, han begagnar nyktra ord även för högspända stämningslägen och hans stycken vill gärna nakna konstateranden utan lyriska övertoner. Med all ägard för personlighetskampen bakom "Färjesång" måste jag tillstå att det inte är mycket i boken som jag kan läsa som poesi. Dit höra emellertid de jambiska dikterna "Melancholia" och "En värld är varje människa" med deras sorgesamma legato. I dessa och några andra stycken talar en diktare som till allmängiltighet tvingat sina exklusiva upplevelser.

*

I sin föregående diktsamling "Fiskläge" (1939) har Ebba Lindqvist som titeln anger sökt tolka atmosfären och stämningarna över en bestämd jordisk ort. Lyrik av denna art förekommer även i hennes nya bok "Röd klänning" t. ex. "En dag till att leva" och "Hövdingagrav" men det mesta rör sig där med andra ämnen, eller rättare sagt med *ett* annat ämne: kärleken mellan kvinna och man.

Som skaldinna är hon förut förtrogen med den domänen och man lyssnar som förr till det obönhörliga allvaret och den varma gripenheten i hennes röst. Hon ägnar en inspirerad hyllning åt Sappho och något av den stora lidelsen finns även hos den kvinna som begråter sin älskade vid en nordisk klippkust.

För dig som nu är gången,
bortanför ond och god,
sjunger jag äntligen sången,
reser en minnesstod.

Hård vind och klippa bar,
vatten, frasande salt,
solsken som lyste och skar
överallt,

det var ditt land, naket, bart,
det var ditt liv, öppet, klart.

Sin ärlighet i uttryck och stil har Ebba Lindqvist i behåll men det förefaller mig dock som om hon i sin sista bok stundom nöjt sig med ofullgångna visor eller sådana, som inte äro halvkvädna på det rätta viset. Tämligen bleka dikter ha fått plats bland stycken, som helt uppenbara hennes sträva och heta egenart. Tyngdlös är emellertid inte en diktbok, som utom den ovannämnda "Minnesstod" rymmer så passionerade saker som titeldikten eller "Säg orden, de enda", i vilken kvinnohjärtats evinnerliga tro diktas:

Och stod du i yttersta mörkret,
där svarta förstörelsen ruvar,
och stod du vid yttersta havet,
där evigheterna brusa,
då såg du ett ljus genom mörkret,
då såg du en väg genom havet,
och du finge gå
oskadd igenom mörkret,
oskadd igenom vågorna ...
Säg Orden, de enda,
som kan förlösa dig:
jag älskar dig.

Hanna Resch Nyman-Salpa